

Recâizâde Mustafa Sâmîl Divançe'si**Halil BATUR¹****Enes YILDIZ²**

APA: Batur, H.; Yıldız, E. (2020). Recâizâde Mustafa Sâmîl Divançe'si. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (20), 448-492. DOI: 10.29000/rumelide.791955.

Öz

Klasik Türk edebiyatına yönelik önemli bir çalışma alanı, eski harfli metinlerin bilimsel yöntemle yeni harflere aktarılmasıdır. Bugüne kadar başta divanlar, mesneviler, mecmualar ve tezkireler olmak üzere yüzlerce metin yeni harflere aktarılmıştır. Edebî geleneğimizin gücünü gösteren bu çalışmalar hızla devam etmekte, bulunan yeni eserler ilim âleminin istifadesine sunulmaktadır. Bu çalışma XIX. yüzyıl divan şairlerinden Enderunlu Recâizâde Mustafa Sâmîl Efendi Divançe'si üzerinedir. Recâizâde İbrahim Münib Bey'in oğlu ve Ahmet Cevdet Efendi'nin kardeşi olan Sâmîl, Divan-ı Hümâyûn ve Tercüme Odasında memurluk yapmış ve 1840 yılında vefat etmiştir. Sâmîl Efendi'nin bilinen tek eseri ise Divançe'sidir. Sâmîl Divançe'sinin şu an için bilinen tek nüshası Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde, Y. 4040 numarada kayıtlıdır. 22 varaktan oluşan Divançe'de farklı nazım şekilleriyle yazılmış 3 kaside, 14 musammat, 18 kıt'a, 13 gazel, 1 müstezat, 1 mesnevi, 11 müfred, 2 mısra ve 1 şarkı olmak üzere toplam 64 şiir bulunmaktadır. Çalışmamızda öncelikle Mustafa Sâmîl Bey'in hayatı ve Divançe'si hakkında bilgi verilecektir. Makalenin asıl bölümünde ise daha önce yayımlanmamış Sâmîl Divançesi'nin transkripsiyonlu metni verilecektir.

Anahtar kelimeler: Klasik Türk Edebiyatı, XIX. yüzyıl, Sâmîl, Divançe.

The Divance of Rezaizade Mustafa Samil**Abstract**

An important field of study of Classical Turkish literature is transferring old lettered texts to new letters by scientific method. Until today, hundreds of texts, especially diwans, masnavis, collections and tezkires, have been transferred to new letters. These studies, which show the power of our literary tradition, continue rapidly, and the new works found are presented to the benefit of the scientific world. This work is Enderunlu Rezaizade Mustafa Samil Efendi, one of the 19th century divan poets, is on Divance. He worked as a civil servant in Samil Divan-ı Hümâyan and Translation Room, the brother of Ahmet Cevdet Efendi and died in 1840. Samil Efendi has a Divance. The only known copy of Samil Divance for now is registered in Topkapı Palace Library Y. 4040. The Divance consists of a total of 64 poems. Divançe has written in different verse forms, 3 eulogys, 14 musammats, 18 verse, 13 ghazals, 1 mustezat, 1 mesnevi, 11 müfred, 2 mısra and 1 sarkı. In the article, firstly, information will be given about the life and Divançe of Mustafa Samil Bey. The main part of the article, the transcriptional text of Samil Divançe will be presented to the beneficiary.

1 Dr. Siirt Sosyal Bilimler Lisesi (Siirt, Türkiye), halilbaturr@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-7742-6339 [Makale kayıt tarihi: 22.07.2020-kabul tarihi: 20.09.2020; DOI: 10.29000/rumelide.791955]

2 Dr., Karapınar Anadolu İmam Hatip Lisesi (Konya, Türkiye), enesedebiyat@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3614-579X

Keywords: Classical Turkish literature, 19th century, Samil, Divance.

1. Enderunlu Recâizâde Mustafa Sâmîl Efendi

XIX. yüzyıl divan şairlerinden Enderunlu Recâizâde Mustafa Sâmîl Efendi hakkındaki bilgiler sınırlıdır. Fatîn, Sâmîl Bey hakkında şu bilgileri verir: “*Nâzım-ı mûmâ-ileyh Mustafa Sâmîl Efendi sâlifü't-terceme Cevdet Efendi merhûmun birâder-i maârif-perveri olup ibtidâ sarây-ı hümâyûna ve muahharen divan-ı hümâyûn kalemine memûr ve çırağ olunup bi'l-âhire terceme odasına nakl ile sınıf-ı hâcegâna dâhil olmuş iken bin iki yüz elli altı hilâlinde dâr-ı bekâya müntakil olmuştur. Bir kıt'a Divançe-i eş'ârı vardır.*” Kaynaklardan ve şairin Divançe'sinden yola çıkarak Sâmîl'in hayatı hakkında şunları söyleyebiliriz: Recâizâde İbrahim Münib Bey'in üç oğlundan biri olan Sâmîl'in kardeşleri Ahmet Cevdet Efendi³ ve sadaret mektupçusu Abdulhamit Bey'dir. Tercüme Odasında kâtiplik yapan şair, 1253/1837-38 yılında Tercüme Odasına memur olmuş ve 1840 yılında vefat etmiştir (Mehmed Süreyya, 1996: 1480; İsmail Paşa, 1972: 507; Odabaşı, 2009: 323; Kahraman, 2008: 74; Abdulkadiroğlu-Sarı, 2009; Yıldız, 2018: 107). Sâmîl Bey'in bilinen tek eseri ise Divançe'sidir. Ayrıca Fatîn Tezkiresi'nde Divançe'sinde yer almayan şu gazel bulunmaktadır (Çiftçi, 1996: 210-211):

Gözümde rûz-ı rûşen târdır çeşm-i siyâhından
Dilim hasretle pek bîmârdır çeşm-i siyâhından

Karardı hep hayâl-i hâl-i ruhsârınla çeşmânım
Dahi çok renge meyli vardır çeşm-i siyâhından

Perîşân hâk-ı kâfirde olsa rahm ider ey şûh
Dil-i bîçâre çokdan zârdır çeşm-i siyâhından

Gözüm görmez iken asla cihânı kara bahtımdan
Bana berkân da şimdi târdır çeşm-i siyâhından

Müjen göz göz idüp Sâmîl gibi cismim bu günlerde
Dilim hasretle pek bîmârdır çeşm-i siyâhından

2. Mustafa Sâmîl Efendi Divançe'si

Sâmîl Divançe'si Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde Y. 4040 numarada kayıtlıdır. 22 varaktan oluşan Divançe, rika ile yazılmıştır. Divançe'de farklı nazım şekilleriyle yazılmış 64 şiir bulunmaktadır. Bu şiirlerin nazım şekillerine göre dağılımı şöyledir: 3 kaside, 14 musammat, 18 kıt'a, 13 gazel, 1 müstezat, 1 mesnevi, 11 müfret, 2 mısra ve 1 şarkı.

Divançe murabba nazım şekilleriyle yazılmış münacat ve na't ile başlar. Münacat ve na'ttan sonra methiyeler gelmektedir. Sâmîl 35 beyitlik bahariye kasidesini Pertev Paşa'ya sunar. Şair, bahar ve tabiat

³ Recâizâde Ahmed Cevdet Efendi (öl. 1831) Manisa'nın Borlu Kasabası'ndandır. Şairin Nevâdirü'l-Âsâr, Zinetü'l-Mecâlis adlı eserleri ile Divançe'si bulunmaktadır. Divançe'de sırası ile bir münâcât, bir ramazaniyye, bir bahâriyye, manzum bir mektup, manzum bir tezkire, üç muhammes, bir terkib-i bend-i müsemmem, üç tazmîn-i mısra, nâ-tamam bir tahmîs, Fuzûlî'ye bir tahmîs, nâ-tamam bir terci, değişik muhtevalı on tarih (ebced), elif-bâ harflerinin on dördünden gazeller, beş gazel-i nâkıs, nâ-tamam üç gazel, bir nazîre, bir müstezâd, bir şarkı, bir beyt-i müşterek, kıt'alar, müfredler ve mısralar, bir şarkı vardır (Abdulkadiroğlu-Sarı, 2009: 327-329).

tasvirlerinden sonra “*âfitâb-ı cûd u kerem*” olarak gördüğü Pertev Paşa'yı över ve arz-ı hâlini sunar. Bahariyeden sonra “*kasîde-i bî-nazîr*” olarak isimlendirdiği 8 beyitlik manzumede Sâmîl, Mustafa Reşid Paşa'yı över. “*Kasîde-i Dil-Pesendî Der-Hakk-ı Âkif Efendi*” başlıklı kasidede ise Âkif Efendi övülür (Yıldız, 2018: 109).

Divançe'de methiyelerden sonra tarih manzumeleri yer almaktadır. 12 kıt'a, 3 murabba, 1 mısra, 2 beyit ve 1 kaside olmak üzere farklı nazım şekilleriyle toplam 19 tarih manzumesi bulunmaktadır. Sâmîl Bey'in bütün tarih manzumeleri başlıklıdır ve başlıkların çoğunda manzumenin kim için ve hangi amaçla yazıldığı belirtilir. Sâmîl'in tarih manzumeleri kudûm, cülûs, tebrik, ölüm, doğum ve kişisel hayat ile ilgilidir. Manzumelerden 4 tanesi kudûmiye türündedir. Şair, Sultan Mahmud'un 1253/1837-38 tarihinde İstanbul'u teşrifi üzerine 1 murabba ve 2 beyit olmak üzere toplam üç tarih manzumesi yazar. Diğer kudûmiye ise Kâtip Vassâf Bey ile ilgilidir. Sâmîl'in tarih manzumelerinden biri de cülûsiyedir. Kıt'a nazım şekliyle yazılan iki beyitlik cülûsiyede Sultan Abdülmecid Han'ın 1839 yılında tahta çıkmasına tarih düşülür.

Sâmîl'in tarih manzumelerinin 6 tanesi tebriknâmedir. Sâmîl; Ra'uf Paşa'nın sadrazamlığa ve Âli Paşa'nın hariciye nezaretine gelişini, Sa'id Paşa ve Halil Rıfat Paşa'nın damat, Kadri Bey'in ise kazasker oluşunu tebrik eder. Üzerine tarih düşülen önemli olaylar arasında çeşitli doğum ve ölümler de vardır. Sâmîl ölüm üzerine 6, doğum üzerine ise 1 tarih manzumesi yazar. Divançe'de kişisel hayat ile ilgili bir tarih manzumesi bulunmaktadır. Bu manzume de şairin kendisinin Tercüme Odasına memur olarak atanması üzerine yazdığı iki beyitlik kıt'adır (Yıldız, 2019: 220-222).

Divançe'de tevarih bölümünden sonra musammatlar yer almaktadır. Bu bölümde bir terkîb-i bent, iki tercî-i bend, bir muhammes ve üç tahmis bulunmaktadır. Tahmisler sırasıyla Medhî, Selim ve Enver'in gazellerine yazılmıştır.

Divançe'de musammatlardan sonra şairin “Nâşidiye” ismini verdiği 50 bendlik bir murabba bulunmaktadır. Şair “Nâşidiye”sinde şüara zümresinin bazı özelliklerini sayar ve ardından “Attâr, Kâmil, Halil, Muhammed, Molla, Mahmûd, Ali, Atâ, Vâcid, Fenerci, Münif, İzzet, Sun'î, Medhî, Osman, Nûrî, Sâlih, Şâkir, Mîr Rıfat, Mîr İsmâil” gibi birçok âşık veya şairi bazen överek bazen de alay ederek tasvir eder. Şehrengizlerde gördüğümüz lakaplar ve isimler üzerinden kelime oyunlarını “Nâşidiye”de de görürüz. Bu bölüm “Der-hakk-ı Yıldız Kolbaşı” ve “Latîfe” başlıklı manzumelerle sona erer.

Divançe'de 13 gazel ve 1 müstezat bulunmaktadır. Gazellerin biri Farsçadır. Divançe'deki iki gazel methiye türündedir. İki gazelde de redifler övülen şahısların (Nâşid, Sünbül Sinan) isimleridir. Diğer gazeller ise âşıkâne duygularla terennüm edilmiştir. Divançe'de gazellerden sonra 1 şarkı, 5 kıt'a, 9 beyit ve 1 mısra bulunmaktadır. Divançe'nin sonunda verilen bilgiye göre eser, 1257 (1841-1842) yılının sonunda bitirilmiştir.

3. Metin

Bismillâhirrahmânirrahîm Dîvân-ı Sâmil Efendi

-1-

[1b]

Münâcât-ı Be-Ķâdî-i Hâcât
mef'ûlû fâ'ilâtün

1. Ey Rabb-i 'arş-ı a'lâ
Yâ Rabbenâ zâlemnâ
Ey vâhid ü tüvânâ
Yâ Rabbenâ zâlemnâ
2. İtdüm şürû' fışka
Gözüm de vardı şıdka
Nefsüm de geldi nuțka
Yâ Rabbenâ zâlemnâ
3. İçdüm nebîz temri
Belki müdâm hamrı
Bildüm harâm u zehri
Yâ Rabbenâ zâlemnâ
4. Ma'lûmuñ oldu hâlüm
'Âşî vü pür-melâlüm
Bî-ğadd benüm vebâlüm
Yâ Rabbenâ zâlemnâ
5. Hep bende cürm ü noqşân
Senden efendi ğufrân
İhsân senden ihsân
Yâ Rabbenâ zâlemnâ
6. 'İşyânum oldu efzün
Nefs oldu gerçi memnün
Defter günahla meşhün
Yâ Rabbenâ zâlemnâ
7. **SÂMİL** haţâda her bâr
Sensin Raĥîm ü Ğaffâr
Lütfuñdan itme nâ-çâr
Yâ Rabbenâ zâlemnâ

-2-

Na' t-1 Şerîf-i Fahr-i Mevcûdât
müstef' ilün müstef' ilün

1. Ey bâ' iş-i kevn ü mekân
 Ey mültecâ-yı ins ü cân
 Ey eşref-i peygamberân
 Ey server-i arz ü semâ
2. Maḥbûb-ı Hâksın şübhesiz
 Maḥlûb-ı Hâksın şübhesiz
 Merġûb-ı Hâksın şübhesiz
 Ey ser-firâz-ı enbiyâ
3. Nuṭkuñ gibi fermân yok
 Bizde anı iz' ân yok
 Zâtuñ gibi zî-şân yok
 Sensin resûl-i müctebâ
4. Baḫma benüm ' işyânuma
 Raḫm it amân efgânuma
 Kâr itdi zillet cânuma
 Bî-çâreyem geldüm saña
5. Sensin ezelden tâ ebed
 Şâdıq efendüm mu' temed
 Qıl bendeñe sen de meded
 Ey müşfik-i bay ü gedâ
6. **SÂMİL** kuluñ nâ-çîzdür
 Giribândur ḫûn-rîzdür
 Redd itme bir ipsüzdür
 Yâ ḫâzret-i fâhrü'l-verâ

-3-

[2a]

Bahâriyye-i Bî-Hemtâ Der-Hâkḫ-ı Pertev Pâşâ
mef' ulü fâ' ilâtü mefâ' ilü fâ' ilün

1. Şâd ol bahâr geldi gönül cisme cân olur
 Şâyân-ı ' azm-i seyr-i gül ü gülsitân olur
2. Şaḫrâya virdi zîneti seyr it gül ü çemen
 Ol bahâr demleri böyle zamân olur⁴
3. Ceyş-i şitâya çekdi kılıç sūsen ibtidâ
 Qurt baġrı baġrı üstüne berdüñ sitân olur

⁴ Bu mısradâ vezin bozuktur.

4. Hep toñdı kaldı buz çiçeği ağzın açmadı
Bildi bahâr vaķtı şıdķ söz yaman olur⁵
5. Bülbül figâna başladı gülşende güllere
Kim şavtı cân-bağş-ı dil-i mürdegân olur
6. Bâğ içre gelür hân gibi güller güşâda baķ
Herkes sebû-yı mey ile zevķin resân olur
7. Bir feyz virdi bâğa dem-i nev-bahâr kim
Âb olsa deste biri mey-i ergüvân olur
8. Gördüm ki hüsni Yûsuf ider nâz ile hırâm
Var bir cevân perçemi kayd-ı cihân olur
9. Şebbûy zülf-i ham-be-ham-ı yâri añdırur
‘Anber mişâli cân seherde vezân olur
10. Ebrû-yı yâr şemmesi var ‘ıtr-ı şâhide
Zîrâ dimâğa râyihası tâze cân olur
11. Beñzer benevşe şimdi haķ-âver civânlara
Vardur şefâsı vaşlı biraz râyegân olur
12. Dâğ-ı derûnum açdı bu yıl lâle açmadı
Bir şeb şefâ-yı dehre bize biñ hazân olur
13. Sünbüllerin de bâğda kandîl donanması
Çarh-ı felekde bir eşi yok dâsitân olur
- [2b]
14. Nergis elinde cām yatur mest kıpķızıl
Cânân gelürse gülşene kim dîdebân olur
15. Bu rütbe bâğ u râğda vâ-neşve vü tarab
Bir sâğar-ı keşîdeye gülbün mekân olur
16. Baķ ‘ayş u nûşa turma bu mevsimde ey göñül
Bu demde ‘azm-i gülşen iden kâmurân olur
17. Yâhûd şarâb ol turma neş’e-dâr⁶
Kim cur‘asında başka şafâ ân-be-ân olur
18. Var âsitân-ı feyzine yüz sür be hey ğarîb
Haķķında cûy-ı himmeti bî-şek revân olur
19. Dergâh-ı pîre şânî disem eylemem haķâ
Dergâh-ı devletünde himem bî-nişân olur

⁵ Bu mısradâ vezin bozuktur.

⁶ Bu mısradâ hece eksiktir.

20. Ya' nî Cenâb-ı Pertev Efendi efendimüz
Kim zîkr iderse nâmuñı raḡbû'l-lisân olur
21. Hem kethüdâsı devletüñ o hem de şadıķı
Âşâr-ı şıdķ cephelerinde ' ayân olur
22. Bir âfitâb-ı cüd u kerem bermekî-şiyem
Lütfi kemîne bendesine bî-ziyân olur
23. Ṭab' ı kerem ḡadîķası iķbâl-i ḡavz-ı feyz
Bir bendesi yeter yetiştir bâġbân olur
24. Hindî Neccârî özüñi eġġanı güldiler
Bâb-ı ricâsı tekye-i Hindüsîtân olur
25. Fazl ü hünerle zâtını zeyn eylemiş Ḥüdâ
Bir kimse var mı kendi ile imtiḡân olur
26. Naẓm-ı terinde gördigümüz pür-selâsetüñ
Rüçḡâmı cümle selefte müstebân olur
27. Bir kıt' asında nice şanâyi' bulur fuḡûl
Cümle ḡayâli mu' teber-i şâ' irân olur
- [3a]
28. Nev-ṭarz-ı münşe 'âtı daḡı da' vâ-yı dîġer
Kitâb-ı fehme başlasa mu' ciz-beyân olur
29. Yüz sürdi ḡikâyete **SÂMİL**-i hüner-verân⁷
' Arz it ḡuzûra maṭlabını bî-gümân olur
30. İtmezse ba' d-ez-în ġam-ı devrân anı ḡamûş
Medḡ-i sa' âdetüñde ne gevher-feşân olur
31. Te'şîr-i cân derd-i ḡalenderlük eyledi
İtsem ḡikâye anı da bir dâsîtân olur
32. Ḥişşem mübâşiriyede emrûñle zamm ola
Emr ü idâde eyledigüñ şey o ân olur
33. Sâyeñde ben hezâr olayum ṭur hezâr sâl
Böyle du' â ḡulûş ile vird-i zebân olur
34. Ṭutsun cihânı pertev-i ḡurşîd-i devletüñ
Böyle niyâz maṭlab-ı rüşen-dilân olur
35. Her bir murâduñ üzre felek devr ide müdâm
Tâ kim cihân devre-i nüh-âsumân olur

7 Bu mısradâ vezin bozuktur.

-4-

Kaşıde-i Bî-nazır Der-Haqq-ı Müşir-i Ma' delet-mır Felâṭun-tedbır Muştafâ Reşid Pâşa Yesserallâhu Mâ-Yürüdü ve Mâ-yeşâ'*mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün*

1. Biḥamdillâh Şeref burcunda gördüm ṭali' -zâdı
'Acep ḥâ' bide idi burka' -i nâz-ı ḥacâletle
 2. O düstür-ı kerimün seyr idince farṭ-ı iclâlin
Dil-i bî-çâreye ânide yâver oldu Őefḥatle
 3. Ne düstür-ı ḳadr-pırây-ı devlet âşaf-ı gerdün
Nice kem-nâmı itdi nâm-âver şân u ' izzetle
 4. Ne âşaf Bû ' Alî Sînâyı itmiş ṭab' -ı derrâkı
Sebaḳ-âmüz ḥâmüřü vü ḥayrân ' ilm ü ḥikmetle
 5. Ḥidivâ ma' delet-pırâ müşirâ nâm u şân-baḥřâ
Eyâ düstür-ı ekrem ' azmün olsun yümn-i devletle
 6. Sefir-i a' zam olduñ Parisün erkânı seyr itsün
şüküh u saṭvet ü dârât-ı şânun çeşm-i diḳḳatle
- [3b]
7. Der-i iclâlüne ruḥ-süde olmuş bende-gân bir bir
Mu' allâ ḳaṭ' -ı pâye itmede gerdün nisbetle
 8. Mülâzım ḥâk-ı pây-ı devletündür intisâbımla
Temâyüz buldum aḳrân içre el-ḥaḳḳ şân u şöhretle
 9. Çerâg-ı ḥâř kim andurdu lüṭfuñ nâm mevhûmum
'Acep mi olsa iḫyâ çâkerün böyle ' inâyetle

-5-

Kaşıde-i Dil-Pesendî Der-Haqqı ' Âkif Efendi*fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün*

1. Bir perişân gözle oldu gözüm Şimdi düçâr
İtdi âḫir elemi şad-güne perişân beni zâr
2. Gördüm endâmını ben ḳalib-ı bî-cân ḳaldum
Nev-fidân ruḥ-ı revân şüh-ı cihân bir dildâr
3. Kesdi atdı bütün ârâmumu tiğ-i nâzı
Oldum üfdâdesi biñ cânla çâr u nâ-çâr

4. Gülşen-i 'âleme varsam baña zindân geliyor
Ġam degül 'aşkla bende hele bir hâlet var
 5. Beni âvâre-i deşt-i elem-i derd itdi
İtdiği cevri ü teğâfûl o mehûn âhır-i kâr
 6. Dili ġamdan idemez kimse rehâ-yâb meger
Şâhib-i mesnedûn evşâfî olunsun tekrâr
 7. O veliyy'ü-ni' am ol zât-ı mürüvvet ebân
Ki der-i leţâfete vâbeste 'âbid ü ahrâr
 8. Ne veliyy'ü-ni' am ammâ ki ider bir demde
Biñ gedâ çeşmi nevâl-i keremi minnet-dâr
 9. Gevher-i kân-ı fazîlet meh-i burc-ı 'azâmet
Nûr-ı hürşid-i şehâvet yedi baħr-ı zehhâr
 10. Bu fazîletde cihân görmedi bir beglikci
Ĥazret-i 'Âkif Efendi o müselleme eţvâr
 11. Kevkeb-i himmetine müşteri olsa birisi
Kâse-i meh kadar ihsân ider itmez bâzâr
 12. 'İlm ü 'irfân ü fazîletde 'adîm akrânı
Dîn ü devletde vücûdı bize lâzımlı kibâr
- [4a]**
13. Virdi inşâsı hep erbâb-ı 'aqla hayret
Kütüp haqqını bi'l-cümle iderler ikrâr
 14. Yazamam biñde birin vaşfinuñ ey kân-ı kerem
Oldı lütfuñ gibi haq üzere edâsı düşvâr
 15. Biri ez-cümle ze'âmetde 'inâyet itdûn
İki def'a kuluña toğrısı itmem inkâr
 16. Olmaydı bize imdâduñ efendüm o zamân
Çokdan gitmiş idi bizden o bi-çâre tîmâr
 17. Biri de şimdî çerâğ itdûn efendüm kalemle
Oldı bu **SÂMİL**-i şermendeye çok faħre medâr
 18. Mîndere çıkmâğı emri it bereket bir de 'adem
Ayaq altında beni koyma mişâl-i ġas ü ġâr
 19. İltifâtuñ düşürüp gönlüme bir şevk-i cedîd
Vaqtidür eyleyeyim ben de devâmım izhâr

20. Gerçi yok bende liyâkat buña da zerre kadar
Nazar-ı ' âtıfetüñ eyleye şâhib-i işâr
21. Nüşha-i devletüñi böyle beyân itmez idüm
Dehr-i dün koymadı hâtırda mecâl-i güftâr
22. Mesnedinde seni Allâh muvaffak itsün
Konmasun âyine-i hâtırına jeng ü gubâr

-6-

Târîh-i Kudümiyye Berây-ı Gâzî Sulţân Maĥmûd Hân-ı Firevs-âşiyân

müstef' ilün müstef' ilün

1. Şâhenşeh-i Dârâ-ĥaşem
Maĥmûd Hân-ı Cem-himem
Maĥşûdidur ' adl u kerem
Devrinde ola her kıla
2. Pür-ni' metle bu cihân
Şaytı mu' in-i bî-kesân
Cûdı resândur ân-be-ân
Hâcet mi var tafşil ola
3. Dil-sîr idüp İstanbulu
' Adliyle hep her sū ŧolu
Giryân degil hiçbir kılu
Baĥdum bugün şaĥa şola
4. Bu def a da baĥ Rûmeli
İĥsânını gördi celi
Sükkânı şâhiddür belî
Da' vâ idersem ben nola

[4b]

5. Varna ahâlîsin ayân
Gördi gidüp şâh-ı cihân
İĥsânlar itdi bî-gümân
Âvâre-gân bir bir bula
6. Mişlin o şâhuñ cûdı
Görmüşde yok mevcûdı
Bu cadde-i maĥşûdı
Yok sâlik olmuş bir yola
7. Şumni Silistre diyü
İtdi ' ibâdı cüst-ü-cü
Gördi ahâlî sū-be-sū
Âsâyiş üzre kıol kıola

8. Ol hıttayı ma' mür idüp
Hem kulların mesrûr idüp
Lütfuyla herkes sūd idüp
‘ Âlem de zevk ile tola
9. Deryâ-yı evşâfında yek
Haddi mi çekdüre kürek
Hem kâfiyem bu şuda teng
Fülk-i suhan itdi mola
10. Virdi kudümüñ çok şefâ
Bu beldeye ser-tâ-be-pâ
Ey şâh-ı ferhunde liqâ
Ġamgim cihân mesrûr ola
11. **SÂMİL** düşürdüm bi-gümân
Bu mışra' -ı ' azebü'l-beyân
Fer virdi nev-Maḥmūd Ḥân
Geldi bu dem İstanbula (1253)

-7-

Târîḥ-i Diğer*fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün*

1. Çıkup çâr-aqtâb târiḥin didi
Rûḥ-ı ' âlem girdi bak İstanbula (1253)

-8-

Târîḥ-i Diğer*fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün*

1. **SÂMİL** çıkup bu müjdeye târiḥin virdi haber
Geldi bahırdan şaldı fer Maḥmūd Ḥân İstanbula (1253)

-9-

Târîḥ-i Cülûsiyye Berây-ı Şehensâh-i Ümem ' Abdü'l-Mecîd Ḥân-ı Nâzımü'l-' Âlem*mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün*

1. Ḥidiv-i Cem-sipeh ' Abdü'l-Mecîd Ḥân dâver-i devrân
Binâ-yı şevketi dâ'im ola turduca bu dünyâ
2. Taşırca çarḥ **SÂMİL** başda târiḥim sezâ el-Ḥaḳ
Cülûsın sa' d ide ' Abdü'l-Mecîd Ḥân bu dem Mevlâ (1255)

-10-

[5a]

Târîh-i Şadâret-i Düstür-ı Ekrem-i Bermeki's-şiyem Vezîr-i A'zam Devletlü Ra'ûf Pâşâ Yesserallâhu
Mâ-yürîd ü Ma-yeşâ Der-Def'a-i Şânî
mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

1. Bihamdillâh şeref-bağş oldı dünyâya kudümüyla
Gelüp şadre yine bir âşaf-ı zî-şân u dâd-ârâ
2. Bütün erkân-ı devlet yümn-i teşrifıyla sūd itdi
Cihân âvâz-ı tebrik ile lebrîz oldı ser-tâ-pâ
3. Felâton-menkâbet Risto-dirâyet Bermekî-ğâşlet
Hüdâv-i 'âlî-himmet kân-ı hikmet âşaf-ı dânâ
4. Muvaffâkdur umûr-ı devlete her vech ile zâtı
Tehî göndermedi bu mesned-i şadra anı Mevlâ
5. Vezîr-i dâd-ger hem bahtı yâver ħaşma cenk ur
Muğarrerdür helâkı şadme-yi ħahrın gören a' dâ
6. Degül vaşşâfuñ olmak dâverâ bir kimse ħaddi
Hüdâ mânend-i deryâ bir seħâvet eylemüş i' tâ
7. Muvâfiğ eyleyüp taqđire bârî ħüsn-i tedbirüñ
İde zât-ı celîlün tâ ebed böyle şadr-pirâ
8. Olup **SÂMİL** iki târîh-i tāmim fâl-ı ħayr ancak
Varup 'arz eyle sen de eyleyüp bir bir hemân imlâ
9. İki def'a Ra'ûf Pâşâ gelüp iclâl ile şadra (1248)
Sezâ el-ħağ bu vâlâ mesned-i mihre Ra'ûf Pâşâ (1248)

-11-

**Târîh Berây-ı Müsteşâr-ı Nezâret-i Umûr-ı Ĥâriciyye-şuden Memdüdü's-şiyem Ĥâzret-i 'Âlî Efendi Pür-
 Kerem**
müstef'ilün müstef'ilün

1. 'Âlî-himem şâħib-kerem
Bir zât-ı maħbülü's-şiyem
Hem muħteşem hem muħterem
Vaşfiyla buldum i' tibâr
2. 'İrfân ü 'ilmüñ ma' deni
Cehl-i denâ'et düşmeni
Zâtı gibi vaşfi seni
Olmaz 'adîli bir kibâr

[5b]

3. Cûd u keremde ser-firâz
Añlar bunu ehl-i niyâz
İtmez bilen tûl u dirâz
Bu şöhetüm kıl ihtiyâr
4. Bir ben miyem şermendesî
Maħcûb her bir bendesî
Lütf u kerem h̄'âhandesî
İtmez kapusundan firâr
5. Aħlâkı ğâyetle ħamîd
Aķvâlde ķavl-i sedîd
'Ömrin mezîd-ender-mezîd
İtsün hemîşe Kird-gâr
6. Farḡ-ı zekâsıyla o zât
Ma' lûmıdur remz ü nikât
İnşâsıdur mâ'ül-ħayât
Hep mürde-gân dâ'im arar
7. Bir şaḡr-i mıḡra' da hemân
Târîħin itdüm baķ 'ayân
İķbâli olsun ân-be-ân
Ḥurşîd-veş lem' a-niḡâr
8. **SÂMÎL** bilüp şimdi özüm
Dâmânına sürdüm yüzüm
Müjde saña iki gözüm
'Âlî Efendi müsteşâr (1256)

-12-

Târîħ-i Ra' nâ Berây-ı Dâmât-şoden Devletlü Meħmed Sa'îd Pâşâ
meḡâ' îlün meḡâ' îlün meḡâ' îlün meḡâ' îlün

1. Cihânda şâh-ı şâhân maḡzar-ı iħsân Ḥân Mahmûd
Suyûf-i 'adli itdi ser-te-ser güm-kerde bî-dâdı
2. Berâyâ sāye-i 'adl-i hümâyûnında āsûde
O mihr-i 'âlemün elḡâfidur dünyâya mu' tâdı
3. 'İnâyet-dîdesi ez-cümle düstûr-ı himem-pîrâ
Sa'îd Pâşâ-yı ekrem lütf ile olmuşdı münķâdı
4. O düstûr-ı kerem endîş kıldı şıhr-ı 'âlî-câh
Bu yüzden daħı itdi kendinün mesrûr-ı dil-şâdı
5. Zihî āşaf ki ķadr-i çarḡ ne dâver ile hem-ser
Meşîl olsun mı aña her vezîr-i dâver-i 'âdı

6. Zihî âşafuñ görse İbn-i Sînâ 'ilm ü 'irfânuñ
Olurdu 'aczin izhâr eyleyüp muhtâc-ı irşadı
[6a]
7. Müşîr-i pâk gevher-i cüy-ı cûdı bahre reşk ur
Olur tâ hâveristânda gedâya 'avn ü imdâdı
8. Sehâvetde muhaqqâk Hâtemüñ tayy itdi elķâbuñ
'Aţânuñ nâmı nâ-bûd olsa varır anda icâdı
9. Bu sūr-ı pür-sürürüñ hişşe-mend-i feyzidür herkes
Gürüh-ı ehl-i dilde şimdi buldı böyle bir vâdı
10. Sürürından 'acp mi rakş iderse zühre-yi gerdün
Bütün dünyânuñ oldu izdiyâd-ı şevķine bâdı
11. Hüdâ 'ömr-i ebedle dâ'im iķbâlin füzün itsün
Hulûş üzre du'ânuñ bunda lâzım serd-i irâdı
12. Döneyim hâtır itdükde didüm târiķhini **SÂMİL**
Sa'îd Pâşaya lâyıķ şâh-ı dehrüñ oldu dâmâdı (1252)

-13-

Târiķ-i Diğer Berây-ı Müşârü'n-ileyh*mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün*

1. Müşîr-i muhterem ya'nî Sa'îd Pâşâ-yı 'âlî-şân
İder bir hâtır-ı ğam-ġin görse lütf ile dil-şâd
2. Ser-i çarķa sezâ nakş olsa **SÂMİL** böyle târiķhüñ
Sa'îd Pâşayı kıldı şâh-ı 'âdil sa'd ola dâmâd (1252)

-14-

Târiķ-i Kudümiyye Berây-ı Kâtib-i Mâbeyn-i Hümayün Vaşşâf Beg*müstef'îlün müstef'îlün*

1. Şâhenşeh-i kişver-ġuşâ
Maħmûd Hân-ı zü'l-'aţâ
Eylr 'adâlet dâ'imâ
Dünyâya bir vefķ-i merâm
2. Hâkân-ı bî-mişl ü nazîr
Sulţân-ı keyhüsrev ke-mîr
İtmiş anı Rabb-i Qadîr
Fermân-fermâ-yı enâm

[6b]

3. Mülkin o şeh i' mârda
Böyle mübârek kârda
Hep sa' yini izhârda
Feth-i bilâda şubh u şâm
4. Hâkdan o şâha Rûm İli
Münkâd olduğı celî
Muhtel kâlap ba' zı velî
Olmuşdı muhtâc-ı nizâm
5. Ez-cümle İşkodra biri
Muhkem felâ' u manzarı
Yağıların tuğyân yiri
Eşrâra olmuşdı maķâm
6. Çok isterdi şâh-ı cihân
Def' -i mezâlim bî-gümân
Ol hıttada kaldı hemân
Eyler fesâd içre kıyâm
7. Tanzîmini itdi murâd
Bu işde de baķ virdi dâd
Da' vâtına itsün ' ibâd
'Ömr-i ebedle ihtimâm
8. Vaşşâf Efendi bendesin
İhsân ile şermendesin
Şâdık nikû h'âhendesin
İ' zâma şâyân gördi tām
9. Emr-i şeh-i zî-şân ile
Pâşalara fermân ile
Uğrunda hep biñ cân ile
İşkodrada çekdi licâm
10. Seyf şadaķın kuşanup
Dergâh-ı Hâkka tayanup
A' dâya birden tavranup
Gösterdi kahr u inhizâm
11. Bu devlete aşdıķ odur
Her mesnede evfaķ odur
Ehl-i kerem muflaķ odur
Beyhûde itmem iltizâm
12. Her fende var ehliyyeti
Meşhûd-ı ' âlem ğayreti
Cûd u şehâda himmeti

Zıkr ile itmem iğtinâm

13. İnşası Veysiden selîs
Vaşşâfa kim dir ki maķîs
Hulķı gibi zâtı enîs
Nâ-kâmı itmekde be-kâm

14. Maķbûl-i hâķân-ı zamân
Memdûh-ı cümle nükte-dân
İtse nola hulķ-ı cihân
Dergâhına ' arz-ı merâm

15. Zât-ı şerîfi pür-hüner
Zâtında marziyü's-siyer
Şânında ne dense deger
Zî-ķadr ü şâhib-ihtîşâm

[7a]

16. Lütf ü ' inâyet ma' deni
Âgâh ķalb-i rüşeni
İtdi ' aķâsıyla beni
Bâbında ' abd-i müstehâm

17. Evşâfına yok intihâ
Söyler buna bay ü gedâ
Dergâhına bir ilticâ
Görmez mi iden ihtirâm

18. Ey kâm-baķş ü kâm-kâr
Vaşfuñla buldum i' tibâr
Bilmezi ķadrüm rûzgâr
Sâyeñde ben oldum be-nâm

19. Müzdâd ide iķbâlûñi
Böyle Hüdâ iclâlûñi
Mes' ud ide her hâlûñi
Ed' iyem oldu çok temâm

20. **SÂMİL** bu târiķ-i sezâ
Güş ursa cümle aşdıķâ
Her beyti bir zînet-fezâ
Her mısrâ' ı mâlâ-ķelâm

21. Baķ çâr-erkân-ı felek
Târîķim üzre düşdi pek
İşķodradan Vaşşâf Beg
Memnûn geldi aldı nâm (1251)

[6b]

-15-

Târîh-i Vilâdet-i İhsân Beg Merhûm*fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün*

1. Ol cenâb-ı Muştafa'ş-şiyem efendi kim anuñ
Zâtını Hâk eylemiş ' âlemde İhsânı vaķûr
 2. Bir kerem-kân-ı hâķîķat ķadr-i ' âlî öyle bil
Mażhar-ı feyz-i Hüdâ şahid-i cemâl şevķ-i nûr
- [7a]
3. Virdi şimdi Hâk aña hem bir velîd-i kâm-kâr
Ya' ni hem nâm-ı Muħammed himmeti itdi zuhûr
 4. Eylesün yâdı muvaffaķ vâlid-i mâcid ile
' Ömrini itsün füzûn mâ-zâl-i biñ sâl-i şuhûr
 5. Oķusun **SÂMİL** anuñ târîh-i tāmın söylesün
Geldi dehre lütf-i Hâk İhsân Efendi bā-surûr (1238)

-16-

Târîh-i Berây-ı Dāmād Şüden-i Hâlîl Rıf' at Pāşâ*mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün*

1. Şehensâh-ı mu' azzâm Hâzret-i Sulţân Maħmûd
Hüdâ ũurduķca ' âlem eylesün ' ömr-i ebed i' tã
 2. ũanîn-endâz-ı âfâķ ide şıyt-ı ' adlıni dâ'im
Şikest eyler bu şevķetle nice faġfûr ser-tã-pã
 3. ' Acep mi olsa şân-ı devleti reşk-âver-i şâhân
İder bir bendesin bir demde hem-ser Dârã
 4. Virüp bir âşaf-ı devrâna baķ sulţân-ı zî-şânuñ
O düstûr-ı kerîmi gördi hem mahâretle aķrã
 5. Ne düstûr-ı e' âlî-perver ammã ũâlî' i yâver
Felek şimden girü itmez mi her bir emrini icrã
- [7b]
6. Ne düstûr-ı hâķâyıķ-âşinã vü ũab' u sencide
Olur dem-beste görse vaķtini bu ġãye-i sînã
 7. Gürûh-ı ehl-i dil hep ġamdan âzãde oldu vaķtinde
Mişl-i cûd-i Hâtem bezl-i ihsân itmede hãlã
 8. Olınca şâh-ı ' aşra şimdi iclâl ile dãmãd
Cihân şevķ-âver itdi belki sûd itdi bütûn dünyã

9. Sürür eyyâmidur diyü ba' d-ez-în gelsün temâşâya
Bunı ben şarkdan ğarba varınca eyledüm inbâ
10. Mübârek eyleye Hâk ' ömr-i iqbâlin füzûn itsün
Bu vâdide olur endişeme da' vâtı hep ilķâ
11. Mücevher mışra'-ı târihidür **SÂMİL** zebânumdam
Sezâdur söyle şıhr-ı şehriyârîdür Hâlîl Pâşâ (1249)

-17-

Târîh-i Kâdî' asker Şoden-i Şâhib-i Fünûn Kâdrî Beg*Mef'ûlû fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün*

1. Hâtem-şiyem seniyyü'l-himem ya' nî Kâdrî Beg
Tevfik-i Hâk ile oldı tarikatde şadr-ı Rûm
2. Farı-ı zekâda tavr-ı pesendide-i fûhûl
Cûd ü keremde zâtı hoş âyende-i kurûm
3. Her bahşse âşinâlığı bir başka mevhib
Yâdıdadur kütüp o kadar mecma'-ı ulûm
4. Ehl-i kemâl devleti elbet bilür felek
Te'hir ider kiminde biraz böyledür rusûm
5. Kâdr-âşinâ efendümüñ ol şadâreti
Bu devr-i pür-su'ûdda gösterdi baht-ı şûm
- [8a]
6. Bu mesned-i şadârete icrâsın ey kerîm
Mânende-i liyâkat İbn-i Kemâl-i Rûm
7. Fazl ü şerefde bir eşi yok âfitâbsın
Dânişverânı kim şaya çok zînet-i nücûm
8. İndinde kâdr-i şâbit olaldan sühanverüñ
Eyler hünerli kimseler etrâfindan hücûm
9. Ömrüñ zamân ile geçe iqbâlün ola yâr
Bâb-ı sa'âdetünde zuhûr itmeye ğumûm
10. **SÂMİL** de buldı mışra'-ı târihi bi-bedel
Kâdrî Beg oldı yümn ile maķbûl şadr-ı Rûm (1252)

-18-

Şâhib-i Divân Merhûm Sâmîl Efendi Tercüme Otasına Me'mûr Oldukları O Anda Kendi Hakkında Bu Târîhi Tanzîm İtmîşdür*fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün*

1. 'İlmi cehlinden eyü gerçi dinür her şeyüñ
Kalduğ ihmâl ile biz cümle hünerde râcil
2. **SÂMİLÂ** meyl-i lisân var idi dilde ol
Tercüme Otaşına sa'y ile olduğ dâhil (1253)

-19-

Târîh-i Vefât-ı Şâ'ir-i Belîgü'l-Kelimât 'Aynî Efendi*fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün*

1. Şâ'ir ü mâhir Hasan 'Aynî Efendinüñ felek
Kim umardı nâ-gehân divânçe-i 'ömrin düre
 2. Feyz-i ser-şâr-ı Hüdâdan neş'e-mend itdi müdâm
Ba'd-ez-în bâğ-ı behişt içre yine meclis süre
- [8b]
3. 'İzzet-i nefis ile olmuşdı cihânda kâmrân
Bozdı devrân 'ayşını hep böyledür resm ü töre
 4. Ehl-i diller fevti târîhin sezâ **SÂMİL** dise
Şâ'irânüñ nişb-i 'Aynî göçdi yâhu göz göre (1253)

-20-

Dîger Şâ'ir 'Aynî Efendiye*mefâ' ilün mefâ' ilün fe' ulün*

1. Görün şimdi cihânüñ gitdi 'Aynî (1253)

-21-

Târîh-i Vefât-ı Harem-i Şâhib-i Dîvân*mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün*

1. Cihân bâğında hâşıl eylemişdüm bir gül-i ra'nâ
Felek pejmürde itdi âh kim berg-i hazân-âsâ
2. Gül-i nâzik teni hâr-ı cefâ-yı derd ile şoldı
Kırar her nev-fidâmî rüzgârüñ 'âdeti zirâ
3. Sekiz sâle qarîb 'iffetle ol merhûme hizmetde
Baña dünyâda cennet râhatı aındurmadı haqqâ
4. Enin ü âhla âzürde gitdi hayf-ı fâniden
Hüdâ lütfıyla virsün aña kat kat devlet-i 'uqbâ
5. Mezâra cevher-i eşkümler yazdum **SÂMİLÂ** târîh
Cevâd-ı 'adnî kıldı şüh-ı ferdüm şad-me'vâ (1253)

-22-

Târîh-i Vefât-ı Şâ'ir-i Mâhir Birâder-i Şâhib-i Divân Cevdet Efendi Mağfîret-nişân*mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün*

1. Recâ'î-zâdelerden mîr Cevdet şâ'ir-i meşhûr
Hüdâ emr eyledi tekmi'l-i enfâs eyledi nâ-gâh
 2. Cihânda şa'ir-ı 'ömrin şî're şarf itmişdi ol merhûm
Hüner meydânına pek az gelür öyle dil-i âgâh
- [9a]
3. Mücerred tûrdı aşlâ görmedi rûy-ı zen-i dünyâ
Geçirdi nefsine hükmi iderdi andan istikrâh
 4. Felekden iştikâ eylerdi dâ'im râhatı yoğdı
Bu bezm-i bî-karârı kendine zindân idüp eyvâh
 5. Mezâra da düşünce dâderi **SÂMİL** didi târîh
Mekânın cennet-i a'lâ ide Cevdet Begüñ Allâh (1247)

-23-

Târîh-i Vefât-ı Seyyid Süleymân Kûtbî*fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün*

1. Kâydı şad hayf felek kendi Süleymân Kûtbî
Böyledür kâ'ide-i gerdiş-i gerdün u semâ
2. Genc iken olmuşdi kâtib-i defter-hân
Kâydı virmekdi anuñ kendine şûret zîrâ
3. Dest-i nussâh-ı kazâ defter-i 'ömrin dürdi
İsmine şoñra ecel eyledi hak ü imhâ
4. Meslegi münteħab-ı nükte-verân-ı aqlâm
Nev-cevân nâdire-gû bir kişi idi haqqâ
5. **SÂMİLÂ** vâli di gördükde didi târîhin
Merkez-i huld ola dâ'im saña Kûtbî me'vâ (1249)

-24-

Târîh-i Vefât-ı İhsân Efendi*fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün*

1. Tıfl-ı nâzende Muħammed İhsân
Eylemişdi hüneri kendine keyf

2. Ğalebe çaldı kalemde çoğuna
Ma'rifetle şanasın şâhib-i seyf
- [9b]
3. Öyle ğadr itdi cevâna devrân
Şemse göstermedi hiç mevsim-i şayf
4. Fehm olur **SÂMİL** okuna târih
Bu cihân olduğı bir şuret-i şayf
5. 'Adni me'vâ ide Hâk derd çekdi
İrtihâl eyledi İhsân Beg hayf (1255)

-25-

Terkîb-i Bend*fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün*

1. Şad figân düşdi gönül bir meh-i 'âlî-kadre
Mişli yok bir dağı ne gelmiş ne gelür bu dehre
Diyemem derdümü yârâna ne aşlâ ğayra
Havfüm oldur o dağı başlaya soñra cevre
Âh kim bende bu hasret sürececek tâ haşre
Neyledüm kendüme bir yaradur açdum kendüm
Çekmeden bende bakup tağlara kaçdum kendüm
2. Çeşmi bir zağm açar çünkü ciğerde her ân
Döndi 'ayniyle olup cüddeye göz göz dil ü cân
İdemem derd-i dilüm kimseye ben şerh ü beyân
İtme diyen derdüme ey zâlim hünî dermân
Eyledüñ terk ile âhîr beni zâr ü nâlân
Görmeden senüñ ağıyar ile yâr olduğınu
Dâr-ı 'izzetde görem bir dağı var olduğınu
3. Yetiş ey 'aşk yetiş terk-i hicâb it göreyim
Söyle ol şâha beni fazl-ı hîtâb it göreyim
Beni ol şâh ile hem-bezm-i şarâb it göreyim
Şeb-i vuşlat nicedür bağır kebâb it göreyim
Yapmaduñ hâtırımı bari harâb it göreyim
Duymadun mı kararup nokta-i schv olduğımu
Şem'-i hüsnuñ ile yanup kül gibi mağv olduğımu
4. Gülmesek yanuma ğam gülsek efendüm bir ğam
Görmesem de idemem ben seni şâhum bir dem
Ğayrılarla seni görmek de virür baña elem
N'ışleyem ben de bu ahvâlüme bilmem ne idem
Tab'-ı şürîdeye n'itdi ğam-ı 'aşkuñ bilmem

[10b]

Beni kâfir bu televvünde birağduñ gitdüñ
Rişte-i 'aklı ham-ı zülfüne tağduñ gitdüñ

5. Bilürem olmadığın sende vefâ çâresi yok
 Kaldı gönlüm alamam sende şehâ çâresi yok
 Şimdi taşlarla döğünsem de hebâ çâresi yok
 Şişe-veş pârelesem sînemi yâ çâresi yok
 Ehl-i ' aşka bu sitem hük-m-i fezâ çâresi yok
 Eylesün mâ 'ilün oldum diyü **SÂMİL** efgân
 Sen de nâdim olasın âh idesin bî-pâyân

-26-

Tercî'-i Bend

fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

1. Nice ben itmeyeyim nâle vü âh ü cângâh
 Nâz ile itdi bir âfet baña bir nîm ü nigâh
 Bir şerer koydı o dem şanki derûna ol şâh
 Her taraf külhan olup kalmadı bir cây-ı penâh
 Ağzıma almaz iken âteş-i ' aşkı nâ-gâh
 Sîneden yakdı ciğer-gâhıma dek bir yüzi mâh
2. Heves-i vuşlatı dünyâyı unutturdı baña
 Germ ü serdüñ felegüñ cümlesi şondurdı baña
 Yaşasun çeşmimi hasretle kurutturdı baña
 Fitili cânib-i kandîlide yondurdı baña
 Ağzıma almaz iken âteş-i ' aşkı nâ-gâh
 Sîneden yakdı ciğer-gâhıma dek bir yüzi mâh
3. Bir zamân zevküm idi tâzeler ile ülfet
 Gâh vuşlatda olup gâhî çekerdüm fûrkat
 Giderek tab' a virüp kayd-ı ' alâka nefret
 Eylemezdüm kafası parlağ ile hîç şoĥbet
 Ağzıma almaz iken âteş-i ' aşkı nâ-gâh
 Sîneden yakdı ciğer-gâhıma dek bir yüzi mâh
4. İltifâtıyla çerâğ itdi görünce beni yâr
 Lem' a-i şevğ ile ruĥuñda gönül şimdi yanar
 Cismümi hier ile itdi o mehzâr ü nizâr
 Şem' ü pervâne hikâyâtın iderdüm inkâr

[10b]

Ağzıma almaz iken âteş-i ' aşkı nâ-gâh
 Sîneden yakdı ciğer-gâhıma dek bir yüzi mâh

5. Dil-i **SÂMİL** ruĥunun şevğine yandı nâra
 Merĥamet eyle begüm sen de bulup bir çâre
 Tîğ-i nâzuñ ile meded itme şaĥın şad-pâre
 Döndi yanağun yerine mülk-i dil ü âvâre
 Ağzıma almaz iken âteş-i ' aşkı nâ-gâh
 Sîneden yakdı ciğer-gâhıma dek bir yüzi mâh

-27-

Tercî'-i Bend***fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün***

1. Niçün ey meh görüşüp gönlümi alduñ evvel
Gösterüp mihr-i ruhuñ kalbümü itdüñ meş' al
Kırmadum perçemünün haqqı için ben bir tel
Şimdi n' olsun bu gâzab-ğuluga var mı mağal
Kerem-i ülfetde şovuk turma virür gerçi kesel
Merhamet eyle suçum varsa da 'afv eyle de gel
Kalmadı 'aşkuñ ile yanmağa tãkat tende
Küsme qurbãnuñ olam baña bariş gül sen de
2. İbtidâ arz-ı cemâl ile vefâ itdüñ sen
Bağlanup zülfüne ben sonra cefâ itdüñ sen
Derd-i 'aşkuñ başuma hayli belâ itdüñ sen
Kaddümi miñnet-i cevruñle dü-tâ itdüñ sen
'Aşkibet kendüñi bendende cüdâ itdüñ sen
Mübtelâ olmuşiken şimdi fedâ itdüñ sen
Söyle ben neyledüm ey zâlim-i gaddâr saña
Bu kadar evre sezâ görme bu âzâr saña
3. Nev-fidânum o gül endâmuña qurbân olayum
Nâmı var 'aşkuñ nâmuña qurbân olayum
Şive-i cünbiş-dârâmuña qurbân olayum
Hâl-i cân-bağş-ı siyeh fâmuña qurbân olayum
Ol iki dide-i bādâmuña qurbân olayum
Ne ki nâz-ı nev-ikrâmuña qurbân olayum
Mâ'il olmak ile saña 'âleme meşhûr oldum
Bilmedüñ qadrimi sen câzû[ya] mecbûr oldum

[11a]

4. Şubh-dem gözledigüm tal' at didârũndur
Beni hâkister iden âteş-i ruhsârũndur
Tab' um ifrâñ ile cüyende-i reftârũndur
Ben degül 'âlem eyâ mâ'il-i eţvârũndur
Dil-i siyeh mest-i mey neş'e-i güftârũndur
Tende cânum dağı hasret ile bî-mârũndur
'Aşkımdur dimege baña hicâb eyledüñ âh
Bu sebep ile beni ey hûnî harâb eyledüñ âh
5. Dil-i 'uşşâka cefâ zevkin ise oldı yeter
Azucuk da ne ki lütfuñ ile eyle nazâr
İtdigüñ cevri şorarlâr saña rüz-i maşşer
Düd-ı âhum saña elbet irişüp kâr eyler
Âhîr-i kâr seni nâlem ider zîr ü zeber
Hüsn-i zâtuñ iki per gibi uçup gider
SÂMİL'e itdigüni sen de bulursun bir gün

Bu cefâ-kârlığa nâdim olursun bir gün

-28-

Muhammes

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

1. Kıl tenezzül bu gice meclise ey sîm beden
Mâhazardur ' arak-ı gül ile şahbâ-yı kühen
İngiliz romu dağı sâgara revnağ efgen
Gerçi iksîr-i merâkuñdur iletsün erken
Uç da gel bu gice derd üstüne zevk istersen
2. Ğalata taqımı âmâde konağ da bî-şek
Ayuñ on dördü gibi hem kamer oğlan gelecek
' İşret envâ' ı müheyyâ serili işte döşek
Paşa hânımı dağı bahtuma gönderdi felek
Uç da gel bu gice derd üstüne zevk istersen
3. Uçıyor gözde hayâlün baña gösterme hayâl
Kışsa-i hicri şağın eyleme meddâha su 'âl
Varsa âmâde begüm lu' b-ı kumâra iqbâl
Gice zevkin ise hammâme şoyun itme melâl
Uç da gel bu gice derd üstüne zevk istersen
4. Yalıda egleniriz kendine virme şiklet
Balığ oltası kayık geç başa sen mâh-şifat
Bağre gir bir iki tal cismine olsun şihhat
Bir şarâb iç bu kebâb olmuşla ey âfet
Uç da gel bu gice derd üstüne zevk istersen
5. Ru' b-ı meskûnda yokdur eşi **SÂMİL** bil sen
Çâr ebrû nideyim bir mehe çarpıldum ben
Zevk ü şevki sitem ü cûdı unuttum birden
Hâl-i zârüm daha ey dil ne şorarsın benden
Uç da gel bu gice derd üstüne zevk istersen

[11b]

-29-

Tahmîs-i Ğazel-i Medhî Beg

mef' ülü fâ' ilâtü mefâ' ilü fâ' ilün

1. Ey kâm-bağş-ı ' aşık-ı nâlân amân amân
Ey nâm-ı şâni âteş-i süzân amân amân
Ey resm ü kıddi serv-i hürâmân amân amân
Ey reng-i rüyü mihr-i dirâğşân amân amân
Nâr-ı firâğa yandı dil ü cân amân amân
2. Çok derd-i bağ-ı hüsnine dünyâda göz diken

Şive-i hâl-i 'ârız-ı zibâña bende ben
Olmuş bedîd gerden-i şâfuñda yâsemem
Zülfüñ dökünce rüyına mânend-i feslegen
'Aşıkunı oldı hâl-i perîşân amân amân

3. Meger füsûna başladı itdikçe ben niyâz
Geldikçe bezme itmedi bir kere terk-i nâz
Her bir nigâh-ı 'işvesi Hârût-ı ser-firâz
Sihir eylemez neyler o cādū-yı 'işve-bâz
Çeşm-i siyâhı sadağ-ı sāmân amân amân
4. Bend oldı dil o meh-veşe şu vaqt-i hâle bak
Cüyendeyem hemîşe anı lâ-maḥâle bak
Terk-i hicâb itse de ol gül-i cemâle bak
Şermende itdi yâdumı ruḥsâr-ı âle bak
Vuşlat deminde ağan kan amân amân
5. Seyr itmedin mi dilber-i mu'ciz-nümünümü
Daḥl itme nâr-ı perçeme beste cününümü
Fehm eyle nâ-musâ'ade-i baḥt-ı dünümü
Cânım ne yanmış oldı bu ḥasret-i derünümü
Yağdı kavurdu âteş-i hicrân amân amân
6. Ta'îr ider dimâgumı ol 'anberün senün
Bülbül-mişâl ağlarum añduqça gül tenün
SÂMİL neden firâk ile endüh meskenün
Bilmem nedür ki cürmün 'acep MEDHİYÂ senüñ
Yârün çü cevre virmedi pâyân amân amân

[12a]

-30-

Taḥmîs-i Diğere

fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün

1. Şavb-ı maḫşûd görünmez baña bir râh direm
Kimse bu râz-ı dile olmadı ağâh direm
Bir gün inşâfa gelür mi 'acep ol mâh direm
Çekdigüm derd-i belâyı diyemem âh direm
Hâlüme vâkıf olan Ḥazret-i Allâh direm
2. Tâbiş-i mihr daḥı dilde şerâre efşân
Âteş-i 'aşkum ise itmede mülki suzân
Tağlar yağdı bu sînemdeki şorma devrân
Şanma kim çâre bulur maḥrem-i râz olsa cihân
Dil-i bî-çâreye baḫdıqça gehî vâh direm
3. Seni terk itme baña dağdağa-i dūr-â-dür
İltifâtından olursam daḥı cânâ mehcür
Nigehün dilde bırakmadı sözüñ sağ kuşür
Ġamün öldürse beni eylemem izhâr-ı fütür

Gün yüzüñ derdine biñ âh-ı seher-gâh direm

4. Seni ey şüh seni şâhib-i ihsân buluram
Kendimi 'âşık-ı şâdık ile yek-sân buluram
Dil verelden berü nükteyi çeşpân buluram
Kendimi vaşla sezâ olmağa şâyân buluram
Lütf it ey şâh-ı kerem-bişe diyü gâh direm
5. **SÂMİLÂ** var mı muhabbetden öte haṭb-ı cesîm
Giremez gūşa bu bâbda güftâr-ı ḥakîm
Şîve-i 'aşka rızâdâde iken ṭab'-ı SELÎM
Dilde ṭâkât ḳomadı cev̄ ile dildâr-ı fehîm
Acuyup ḥâline baḳdıḳca hep evvâh direm

-31-

Taḥmîs-i Ğazel-i Enver Efendi*mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ülün*

1. Baḥr-ı emele 'âzîm olup süy-ı şafâya
İtmişdi teşâdüf gidiş eyyâm-ı şitâya
Şoḳdı şaḡnaḳlar bizi girdâb-ı belâya
Bir furtına yapdı yeñiden baḳ şu havâya
İtdi yine dil zevraḳımı semt-i cefâya
- [12b]
2. Görsek o mehüñ serdeki te'sîr-i hevâsın
Bend itdi dilüm ṭurrası teḥcîr-i hevâsın
Biñ silsile cünbâne sezâ zîr-i hevâsın
Bir zülfün alup boynuna zencîr-i hevâsın
Dîvâne gönül başını uğratdı belâya
3. Her şüh-ı melek-manzar olur ülfete ḳâbil
Ol ṭıflı ḳıyâs eyler idüm 'âşık mâ'il
Yoḳmuş diyü gūş eyledüm elṭâfına nâ'il
Bî-hûde yire bekleme hercâyidür ey dil
Gelmez o güzel nâfile meydân-ı vefâya
4. Her âh-ı şerer-pâşı idüp sînemi mesken
Her sūdı baña ḥasreti itdirmede şîven
Güldürmedi bir dem beni dil virmişken ben
Ḳan ağlamayım mı ben o ğaddârufî elinden
Kesdüirdi benim şabrumı şemsîr-i ezâya
5. **SÂMİL** o mehe ḥâlini yaz şerḥ ü beyân it
Ğamdan yeñi laf açma o şöḫbetleri eskit
Yalvar da barış ol bu sözüñ üstine şâbit
Küsmedi baña ey ENVER-i bî-çâre varup git
'Afv eyle ḳuşûrum diyerek yâre ricâya

-32-

Şâhib-i Dîvân Merhûm Sâmîl Efendi Akşaraylı Nâşid Beg Dimekle 'Arîf Bir Maḥbûb-ı Serv-ḳadde Çün
Kamer Zencîr-i Birkden Tavḳ-ı Nihâde ve Âteş-i 'Aşḳa Semenderler Gibi Beden-i Fenâda Olup Bir Vecihle
Ülfet ü Nâ'îl-i İltifât ü Mürüvvetleri Olmadığından ve Bir Takım Zât-ı İstihzâ-âyîn İle Âmîze İdüp Bu
Ḥuşûşî Tabî' at-ı 'Aşḳ-âlûdma Muğâyır Gelüp İşbu Ḥikâyeyi Nihâd-ı Yâd-kâr-ı Mecmû' ayı Çarḫ-ı Bî-vefâ
İtmekle Göñül Eglencesi Olmaḳ Üzre Tahrîr-i Dîvân-ı Belâgat-'unvânları Ḳılınmışdur

[13a]

mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün

Zihî nazm itdi Sâmîl nev-ḥikâye
Bulunmaz lafzı baḳma Şâhidiyye
Ġarâz taşriḥ-i râz-ı 'aşḳ-ı cânân
Anınçün ḳondu nâmı Nâşidiyye

fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün

1. Şu' arânuñ ne 'acep 'âdeti var
Nazm ile medḫ ü hecâ şan' atı var
Şanma sermâyesi bir gün tükenür
Ḥaḳḳuñ anlara büyük ni' meti var
2. Şâ' iriyyet bedeli râh-ı 'irfân
Olmaz ol zümrede aşlâ nâdân
Söyleyen varsa da gerçi hezeyân
Çoĝunuñ dâniş ü ehliyyeti var
3. Şi' re meyl eyleyen 'aşıḳdur hep
'Aşḳ ise şâ' ire lâyıḳdur hep
Şâ' irân 'aşıḳ-ı şadıḳdur hep
Kızbe ḫaml itme sözüñ şihḫatı var
4. 'Aşıḳâne ola şâ' irde kelâm
Olmaya sâde cinâs ü ihâm
Şi' re ḳalbi yanaraḳ ide ḳıyâm
Söz-i 'aşḳuñ o ḳadar ḳıymeti var
5. Sîne-i şâ' ire şâyândur 'aşḳ
Sûziş-i ḫab' ma burhândur 'aşḳ
Ḥaḳdan ol zümreye iḫsândur 'aşḳ
'Aşḳuñ anlara nice ḫâleti var
6. Zümreden biri bu 'abd-i aḫḳar
'Aşḳa düştüm ezeli ben mazhar
Ḳapladı cismümi âteş-i yek-ser
Tende bir şu' leli keyfiyyeti var
7. Aldı göñlüm yine bir meh-pâre
'Aşḳı itdi beni pek âvâre
Sînemi eyledi pâre pâre
Tiĝ-i ebrûlarunuñ ḫiddeti var

[13b]

8. Şöhreti Neylî Efendi zâde
Mişli yok bir beni var kim sâde
Gerçi yokdur eşi bu dünyâda
Lâkin ağıyâra anuñ rağbeti var
9. Aña bir câzibe virmiş Yezdân
Eylemiş başka tecellî ihsân
Şûh-meşreb ne güzel mâlik-i ân
Hakķı inkâr idemem behceti var
10. ‘Anberin perçemi var başında
Nev-cüvâna uydı hem yaşında
Kaddümi bükdi kemân kaçında
Tîr-i müjgâna kimüñ tākati var
11. Çeşmi âhû nigeği yağma-ger
Var kelâmında şafâ-yı şeker
Her ne söz söylese tatlı söyler
Cân dimâğında dağı lezzeti var
12. Sâgar-ı şevķini gönlüm çaķdı
Beni gitdikce firâķı yaķdı
Eşk-i çeşmüm ise ĥor ĥor aķdı
Aķsarâyda şanasın ĥasreti var
13. O perî-zâde ile hem-bezm oldum
‘Aşk ile başdan ayağa tıldum
Şimdi hicr ile şarardum şoldum
Derd-i ‘aşķuñ gamı var kâsveti var
14. Lîk cevri itdi o şâh-ı ĥübân
Bendesin görmedi vaşla şâyân
Bî-vefâ zâlim-i ĥaddâr-i cihân
Kibri var ĥayet enâniyyeti var
15. Toplamuş kendi beş on âvâre
Def’-i âlâma ararlar çâre
Gider anlarla gehî gül-zâre
Böyle eşķâş ile ünsiyyeti var
- [14a]
16. İşit ü bî-edebüñ meyyâli
‘İffet ü miknetüñ kavâli
Ne yaman böyle ĥalursa ĥâli
Soñra kim dir ki tufülüyyeti var
17. Bü’l-heves kendisi hercâyî-mizâc
Ehl-i dil ĥadrini bilmez lecâc
Neyleyüm sille-i çarĥa muĥtâc
‘Aķlı yok añladıgum cinneti var

18. Vaşlını ellere mebzûl itmiş
Kimi fâ' il kimi mef' ul itmiş
'Âkıbet kendini medhûl itmiş
Şimdi her yerde anuñ şöhbeti var
19. Derd-mendûñ işi hep şâm işidür
Kârı gündüz degil ahşâm işidür
Kendine bed-keşi bed-nâm işidür
Nîk ü bed her kişinüñ kısmeti var
20. Çünkü şuridesi gâyet çokdur
Görmemiş lütfünü belki yokdur
Yimez âzârını herkes çokdur
Yüz çevirmüş kiminüñ nefreti var
21. Kimi 'âşık kimi eglencesidür
Kimi yanında kimi gelecesidür
Kimi hem-pâsı kavî pencesidür
Fuçarânuñ o kadar keşreti var
22. Diñle bir bir saña ta' dâd ideyüm
Nâmuñi cümlesinüñ yâd ideyüm
Hâklarında bunu mu' tâd ideyüm
Hâmemüñ anları hep da' vatı var
23. Aşsarâyılı biri ' Attar Hâcı
Bulsa maḥbûbı ider baş tâcı
Muğlime gerçi olur da' vâcı
O pelîdün ne tuḥaf bid' atı var
- [14b]
24. Nâşidüñ meskenidür dükkânı
Celb ider gördüğü her oğlanı
Gezer anlarla dilerse cânı
Her mekânüñ daḥı bir zîneti var
25. Mübtelânüñ biri Nâ-Kâmildür
Şarudur beñzi kara câhildür
İbnedür tâzeyeye pek mâ'ildür
Yüzini yolduğunuñ hikmeti var
26. Bir verem çehreli bed-simâdur
Çekdiği ' illet istişkâdur
O da cânânuma bir hem-pâdur
Bilmeyen yokdur anı şöhreti var
27. Biri üftâdesinüñ çünkü Halîl
' Irzınüñ düşmeni bir sifle rezil
Eyledi gamz ü nifâkı tekmi

Bezm-i dilîrde anuñ şikleti var

28. Biri çingene Muḥammed gerçek
Hem هر کس که kendi hem a' lâ yüz reng
Degme bir çapçun olur mı aña denk
Belki külhânda bile nedreti var
29. Aldurup ' aqlını Monlâ-yı cünün
O da olmuş o periye meftün
Çalğa bulmazsa o bi-çâre şâbün
Götüne şoksa baca şehveti var
30. Çelebi-zâde muḳallaḳ Maḥmûd
Hep feşâhatleri oldu meşhûd
Nereden yâduma çatmış merdûd
Kösenüñ kelle-i bi-devleti var
31. Çeşmi bādâm biri Mîr ' Alî
Âşinâsı o mehûñ tâ ezeli
Larğa âmâde bedîhi vü celi
Muḡlim-zâde daḡı himmeti var

[15a]

32. Fenni-zâde biri bi-çâre ' Aḡâ
Çok mihr başdılar oda tenhâ
Adı çıkmışdur anı şorma baña
Gördiği tâzeye bir hâceti var
33. Nev-cüvânlar nûkabâsı Vâcid
Çekemez kimseyi ṭab' ı hâsid
Dilberân nâmını koymuş müfsid
Her fesâd içre anuñ raġbeti var
34. Birinüñ daḡı Fenerci laġabı
Ṭutuşur görse güzel bir çelebî
Şem' -veş yandıġımuñ var sebebi
Perçemi sırma teli iffeti var
35. Her deliġanlıya çatmaġda gezer
Pezavenk olduġın oġlanda sezer
Başını sille vü yumruġla ezer
Pezavengüñ ne kadar raḡmeti var
36. Zâde nâzır cûd-ı nân (?) ki Sedâd
Görinür herkese derviş nihâd
سر اینک عمر سی هوا فساد hâce-i fesâd
Derde uğratdı beni râḡatı var
37. Biri de Nâfe-i Ḥullân Münîf
Başı serddür teni ġâyet de laṭîf

Menzilüm olsa anuñla hele nîf
Dür görme baña da nisbeti var

38. Biridür mâh-ı dıraḥşân ' İzzet
Vechi ḥurşide götürdi dehşet
O perî-zâd ile eyler ülfet
O cüvânuñ ne güzel ḥaşleti var

39. Biri de Şun'î-i pākîze-edâ
İdemez meclis-i cānāmî fedâ
Lūḫînuñ fāḫiṣ işe raġbeti var

[15b]

40. Biri de Medḫî-i ' âlem-ārâ
Görüşür yârüm ile bî-pervâ
Kendi zâhirde o mihr ne a' lâ
O cüvânuñ hele ḥayşiyyeti var
41. Deli oĭlan o mühendis ' Oşmân
Rütbesinden kürenüñ şekli ' ayân
Geçinür dâ'iresinde yârân
Bu uşûle hele pek dikkati var
42. İbn-i mi' mâr biri Nürî Beg
Ḥüsn-i aḫlâḫda mânend-i melek
Görüşür yârüm ile pek seyrek
Dil ḥarâb eyliyecek kâmeti var
43. Mîr Şâlih Hâcî Tâd-bâz zâde
Ülfeti yârüm ile var sâde
Bir levendâne güzel bâlâda
Görmedüm böylesini nedreti var
44. Şâkirüm ḥâne-i dilde mihmân
Ḥoşlanurmuş o cüvândan cānân
Yanma alsañ o dem ḫopar cān
' İndimüzde severüz ḫürmeti var
45. Biri muḫtâr-ı cüvânândur hem
Söyledür kendisi çarḫ-ı ' âlem
Ne zamân çatdı o mâha bilmem
Gördüm ülfet idecek ḫudreti var
46. Mîr Rıf' at biri de ' ale'l- ' âlî
Virmüş Allâh aña farḫ-ı cemâli
Başkadur beynehümâda aḫvâli
Bu rivâyâtuñ ' acep şihḫati var
47. Kapucu başı o Mîr İsmâ' îl
Gözi ḫapmaḫda o meh-pâreyi bil

‘Aşğ ile âh ider kalbi ‘alîl
Dil-zâdem ile anuñ şirketi var

[16a]

48. Nâzımı SÂMİL-i dâna dildür
Öyle ğaddâra niçün mâ’ildür
Hâkına belki o da kâ’ildür
Bu kadar dilber ile ülfeti var
49. Bu hikâyemde mufaşşal mücmel
Viridi da‘vâya bu hâmem fayşal
İtmem aġyâr ile bî-hûde cedel
Fâriġum şimdi diluñ râhatı var

-33-

Der-Hakğ-ı Yıldız Kğolbaşı

mef’ulü mefâ’ilü mefâ’ilü fe’ulün

1. Yıldız mı bu rakğkâş-ı felek kağbe-i çeng
Yoğ çehresinüñ zerre ziyâsı dağı renk
Kendi sevice zümresinüñ bir
Yıldız a zıbığcı bu düşer mi zürefâya
Şarf itme beyâtlar bu iki yoğma edâya
2. Olduñ giderek zümre-i sağğakaya yektâ
Sevdin anasın sev kızını oğşama tenhâ
Ağzında ne gezer yürî kanarya
Yıldız a zıbığcı bu düşer mi zürefâya
Şarf itme beyâtlar bu iki yoğma edâya
3. Bir süflî münecim kıızı olsa nola dengüñ
Ay gibi hânumlar niçün olsun pezevengüñ
Var hânesine oyna Yahüdiyle Firengüñ
Yıldız a zıbığcı bu düşer mi zürefâya
Şarf itme beyâtlar bu iki yoğma edâya
4. Düzgün sürüp esmer yüzine nâfile zînet
Gelmez mi göbek çalkarak hânıma şehvet
Şardum diyesin soñra hayâsız ne erzâlet
Yıldız a zıbığcı bu düşer mi zürefâya
Şarf itme beyâtlar bu iki yoğma edâya
5. Hâmâma giderse meşelâ hânım efendi
Gevşer göricek uçkurunuñ şu gibi bendi
Zülfüñle atup gice konağlara kemendi
Yıldız a zıbığcı bu düşer mi zürefâya
Şarf itme beyâtlar bu iki yoğma edâya

[16b]

6. Raḥmuñ bu sürüşdürmek ile âteş sönmez
Bir kaç şulı şeftâlû ile dâ'ire dönmez
Erkeklerle varup yatmayacağı âdem ögünmez
Yıldız a zıbıkcı bu düşer mi zürefâya
Şarf itme beyâtlar bu iki yoşma edâya
7. Bî-hûde büyük kimseleri alma lisâna
Zimmet birağırlar seni sikmekle cihâna
Üftâdeleri gitdi mi ey kaḥbe yabâne
Yıldız a zıbıkcı bu düşer mi zürefâya
Şarf itme beyâtlar bu iki yoşma edâya

-34-

Laṭife*fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün*

1. Bir vesileyle çalışduk bir işe
Zevk olmuşdı dile bu endîşe
2. Sûy-ı Çamlıca olup me'vâmuz
Şulı amlar idi hep hulyâmuz
3. İki 'avrat iki zen-pâre idük
Lağ için bir çatalı âvâre idük
4. Baḥtuma çıkdı benüm bir nâ-çiz
Kesene girem olup hem-çün bîz
5. Kaḥbe ḥ'âhişle baña virmedi am
Bir iki lağ ile kaldum nâ-kâm

[17b]

İbtidâ-yı Gazeliyât

-35-

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Bir nigâhuñ şimdi biñ gûne 'inâyetdür baña
Rüyımı her vech ile görmek sa'âdetdür baña
2. Ğaybetüñ ey mâh-rû irâş-ı hüzn eyler dile
Ḥânemi her laḥza teşrîfüñ meserreddür baña
3. Âb-ı hayvân mı nedür çâh-ı zenaḥdânuñ senüñ
Vâşıl olmağ zulmet-i cevrende devletdür baña
4. 'Azm-i gülzâr itdügin ağyâr ile gûş itmeyem

‘Âşık-ı nâ-kâm kim ey gül rezâletdür baña

5. Râh-ı ‘aşkuñda yeter hamyâze çekdüm ey peri
Terk-i ‘aşkuñ ba‘d-ez-în cây-ı selâmetdür baña
6. Ârzü-yı rüy-ı mehtâbuñ ider dil dâ‘imâ
İctinâbuñ şimdi derd-efzây-ı hasretdür baña
7. Kim çekerdi âşikâre nisbetüñ göñlüm gibi
Gizlemem ben çekdiren ‘aşk ü muhabbetdür baña
8. Âh-ı serd[i] başladan âteşli feryâd itdiren
İtdigüm ol senüñ ile germ-i ülfetdür baña
9. Tîğ-i istiğnâsı pek çok yara açdı bağruma
Dâğ-ı sine **SÂMİLÂ** dâğ-ı nedâmetdür baña

[18a]

Harfû‘l-Bâ

-36-

mef‘ülü fâ‘ilâtü mefâ‘ilü fâ‘ilün

1. Ruhsâre dökdi kâkülün ol nev-cüvân bu şeb
Çeşm-i ‘alîle virdi o kâfir tûmân bu şeb
2. Yaklaş çerâğ-ı hüsnine tırma şovuk göñül
Alduñ fetîli dün gice sen kırkma yan bu şeb
3. Fânüs-ı serüm eyledi ‘aşkuñ şehâ şikest
Oldı dirîğ dâğ-ı muhabbet ‘ayân bu şeb
4. Mümlarla vaqt olur ki ararsan füdâdeñi
Zülfüñ mişâli itme perîşân tayan bu şeb
5. Kalsun cihân ğayrı karanlıktâ **SÂMİLÂ**
Oldı o mâh-i evc-i melâhat revân bu şeb
6. Nazm-ı bedî‘i Hâzret-i Zîver Efendinüñ
Târz-ı nikâtı bizlere itdi beyân bu şeb
7. Bir beyt-i dil-nişînini gördüm şabâha dek
Tanzîre kâdir olmadı nazm-âverân bu şeb

-37-

Harfû‘t-Tâ

1. شعله ادراكما ديدم زماه روى توست
بخت شب رنكى كريبان چاك از كيسوى توست

2. کرچه می بینم سهی قدرودر باغ جهان
برتر از شمشاد وعرعر قامت دلجوی توست
3. میکند رخمین هر لحظه بس افتاده راه
تیغ بران خلق میگویند این ابروی توست
4. بی محابادد نظر تسخیر عالم میکند
سحر انداز و فسونخوان دیده جادوی توست
5. هر شرر شامل زیک نابنده می دارر فروغ
شعله ادراکما دیدم زماه روی توست

[18b]

Ḥarfü'l-Ḥâ

-38-

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

1. Telḥ olur ' âlem-i vuşlatda şeker-ḥ'âbe şabâḥ
Duḥtedür neş'e-i maḥmûr-ı mey-i nâbe şabâḥ
2. Baḳamam gerdenine şa' şa' a-i vechinden
Añladum mâni' imiş revnaḳ-ı mehtaba şabâḥ
3. Dâm-ı tezvîr ile ' ahd itdüm o kebk-i nâzı
Bir gice ölür isem söyleyem aḥbâba şabâḥ
4. Şubḥ-ı şâdıḳ gibiyem toḡrısı ben bu sözde
Viremez zerre ziyâ mihr-i cihân-tâba şabâḥ
5. Nâr-ı hicrûñ ruḥuna yandıḡımı başdurdı
Giceler ' âriż olur şu' le-i şeb-tâbe şabâḥ
6. Şeb-i tarîkde baḳamam o mehûñ gün güzine
Başḳa bir lem' a virir ol ruḥ-ı pür-tâba şabâḥ
7. Ben o meh-rû ile sermest yaturken **SÂMİL**
Bir gice virmedi râḥat bu felek tâbe şabâḥ

Ḥarfü'l-Ḥâ Sâmî Merḥûma Min Ğayri Ḥadd Nazîre

-39-

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Dûd-ı âh-ı mâh-peykerdür o zülf ü ḥâl ü ruḥ
' Ūd u ' anber âteş-i terdür o zülf ü ḥâl ü ruḥ
2. Ben seḥâb ardında görmüşdüm Ḥabeşde âfitâb
Yine ' indümde muvaḳḳardur o zülf ü ḥâl ü ruḥ

3. Bir perişân hatt ile nev-nüşa var bende dimiş
Bu siyâk üzre muşavverdür o zülf ü hâl ü ruḥ
[19a]
4. Mâhitâb itdüm bu şeb Keşmîrî bir dilber ile ben
Bu şafâ içre füzûn-terdür o zülf ü hâl ü ruḥ
5. Tende âteş dilde sevdâ serde püsküllü belâ
‘Âşıka kayd-ı mükerrerdür o zülf ü hâl ü ruḥ
6. Genc-i hüsnî ef’î-i nezzâreden hâlî degül
Neyleyüm **SÂMİL** mükedderdür o zülf ü hâl ü ruḥ

Ḥarfü’-d-Dâl

-40-

fe’ ilâtün fe’ ilâtün fe’ ilâtün fe’ ilün

1. Hüsnine eyledi hayrân beni çokdan Nâşid
Daḥı bilmem ki ne eyler baña fettân Nâşid
2. Bir güler yüzle dil-i zârımı güldürmedi hiç
Kasvet-i kalbiyle itdi beni giryân Nâşid
3. Neylî Nâşid dir iken nâmuña ‘âlem o mehûn
Ne revâ tesmiyesi çâh-ı zenaḥdân Nâşid
4. Olamaz hüsnine hûbân-i Sitanbul fâ’ik
Çok mıdur dirsem aña âfet-i devrân Nâşid
5. Cân virsem yolına kadrini bilmez ‘âşık
Bî-vefâdur o kadar ḥazret-i cânân Nâşid
6. Kendi de ben gibi bir dilbere olsun da esîr
İde bir laḥzada biñ nâle vü efgân Nâşid
7. Merḥamet eylemedün merḥamet îmândandur
Yoğ imiş sende meger zerre-i îmân Nâşid
- [19b]
8. Lütfunuñ nâ’ili yok şöhreti Neylî-zâde
Neyle eyler ‘acabâ ḥalümi iz’ân Nâşid
9. Şimdi ḥor ḥor aḳdur çeşümü ḥasretle benüm
Aḳsarâyılı o kara gözli füsün-ḥân Nâşid
10. Nâfile yanmayayum bir daḥı bir meh-rûya
Bu sefer yandığuma itdi peşimân Nâşid
11. **SÂMİLÂ** dâmenine belki irüşmezse elüm
İtdirür ğayrı baña çâk-ı girîbân Nâşid

Harfî'r-Râ

-41-

mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Ebrûlaruñ müjeñle hadeng ü kemāndur
Sīnem de aña karşı turur pehlüvāndur
2. İçdükçe rüy-ı zerdüne kan geldü 'âşıkunñ
Sākî bu bāde varsa mey-i ergavāndur
3. Tursun çeh-i emelde gönül rismān-ı şevk
Dolāb-ı çarh üstine uğrar cihāndur (?)⁸
4. İnşāf iderdi mihnetimi görse kühken
Her seng-i yāre dāğ-ı cigerden vezāndur
5. Dil virme dil-rubāsına dehrün budur uşul
Ya el-'iyāzdur şoñı ya el-amāndur
6. Çok nahl-i taze sāha-ı sinem maķar iken
Mişlin o şüh görmedigüm bir fidāndur⁹

[20a]

-42-

mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fâ'ülün

1. Girmez mi şehā mu'temedin kaşr-ı vişāle
Gelmişdi hayāle
Paydos günidür maħzı bunuñ 'ādeti ekşer
Naķşın ele çāker
2. Ta' mîr-i dile sa'y idesin ey meh-i tüccār
Yevmiye olur kār
'Âşıklarınunñ gönülünü yıkdınsa haber ver
Bir gün zarar eyler
3. Zebîl ki olmuş 'avādetlik aña dem-sāz
Tāc-ı ser-i i' zāz
Key başına fāhr eyle gönül isteme ziver
Böyle ola server
4. Feryādum o şūha gelür āğāze-i paydos
SÂMİL dimedi şuş
Mî' mār-ı muħabbet olur elbet saña yāver
Baķ sen de o demler

8

9

Divançe'deki sayfa eksikliğinden bu gazelin sonu ve ardından gelen müstezatın başı eksiktir.

[20b]

Harfû'z-Zâ

-43-

mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

1. Aldum o şūhuñ aǵzuma lebin mey istemez
Erbâb-ı keyfe neş'eden a' lâ şey istemez
2. Dervîş kııl mu'âmelenüñ neyse ehveni
İbrâm-ı hââm-ı dilbere pey-der-pey istemez
3. İşlerse ƣalbe zaĥmı yine sev o meh-veşi
Yağ dâğ-ı 'aşkı şîneñe ģayrı key istemez
4. Muĥriğ degilse nağme-i muṭrib neyi müfîd
'Uşşâka kendi nâlesi besdür ney istemez
5. **SÂMİL** ģarîr-i hâme bizüm ince sâzımız
Taĥrîr-i nazm-i dil-keşe bağ hey hey istemez

Harfû'l-Fâ

-44-

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Hüsününñ bāğında gördüm hûb bir ģaṭ bir de zülf
Sünbül ü şebbü gibi merğüb bir ģaṭ bir de zülf
2. Gör benefşe ģaṭtını koğla şaçından feslegen
Çâr-ebru tâzeden maṭlûb bir ģaṭ bir de zülf
3. Biri iki yüzli kâfirdür biri ejder-likâ
Mülk-i dilde şimdicek âşüb bir ģaṭ bir de zülf
4. Avrupa perçemle bir nev-ģaṭta düşdi gönlümüz
Levh-i endişemdedür mektûb bir ģaṭ bir de zülf
5. Her zülf-i dilbere biñ cânla dil-besteyem
SÂMİLÂ 'indümde pek maĥbûb bir ģaṭ bir de zülf

[21a]

-45-

Harfû'l-Kâf*fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün*

1. Şâne-veş çâk eyledi şabrum edâ-yı perçemün
Ĥâṭırum şalkım şaçak itdi hevâ-yı perçemün

2. Necm-i gîsûdâr-veş kırk yılda bir girmez ele
Koy vir ey meh başaram sürsün şafâ-yı perçemûñ
3. Avrupa fes dâhîlinden tâ sevâd-ı a' zama
Olmada şûriş-fiken şıyt ü şadâ-yı perçemûñ
4. Hep şikenc-i tırradur çîn-i cebîn gördümse
Kıl kadar rencide olmaz mübtelâ-yı perçemûñ
5. Hıttuña tâb-âver olmuşdum dil-i **SÂMİL** gibi
Şânc-veş çâk eyledi şabrum edâ-yı perçemûñ

-46-

ĞAZEL*mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün*

1. Ne kara günde bıraktı hücumı baht-ı siyâhuñ
Mesâ vü şubhı eritdi ğumümü baht-ı siyâhuñ
2. Kanı o kût-ı tîlî' -i ' aţâsı nerde sipihrüñ
Felek felek bizde var mı lüzümü baht-ı siyâhuñ
3. Çıkar münecim-i dilden şu' ud-ı hâlîme aĥkâm
 baht-ı siyâhuñ
4. Görür miyüz ' acabâ biz refâhı tîre-i ğamda
Sürer gider mi bizümle bu şevki baht-ı siyâhuñ
5. Yine o yâr-i sefidüñ taĥıtdı kâküli **SÂMİL**
Mesâ vü şubhı eritdi ğumümü baht-ı siyâhuñ

[21b]

-47-

ĞAZEL*mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün*

1. Birer sebep ile dâ'im kederle hâli cihânuñ
Fütür ü miñnet ü ğamla güzerde hâli cihânuñ
2. Kitâba başla didüm ben şarâba başladı yârüm
Zamâne fâşık ü fâcir döner de hâli cihânuñ
3. Efendi çarĥa tayanma hemîşe gitse de o yaĥîn
Elem virür saña şoñra döner de hâli cihânuñ
4. 'Uluvve eyleme raĥbet sefîl ider seni gerdün
Degil mi baĥsaña zîr ü zeberde hâli cihânuñ

5. Neşâť virse de **SÂMİL** füzûn olur ğam-ı 'âlem
Fütür ü miñnet ü ğamla güzerde ħâli cihânuñ

-48-

Fî-Ĥarfi'l-Lâm Meĥiyye-i Cenâb-ı Sünbül Sinân

fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün

1. BÛy-ı vaĥdet getürür yâda maĥâl-ı Sünbül
Cilve-ger âyine-i dilde cemâl-i Sünbül
2. Çemenistân-ı ĥakîĥatde de güldür ammâ
Nedür ol bâĝ-ı ĥarîĥatdeki ĥâl-i Sünbül
3. Ravza-i serine pâşide iden tuĥm-ı niyâz
Neysel maĥşûlün alur böyle ĥışâl-ı Sünbül
4. Pîş-i sâlikde biyâz-ı himemi tâze ťurur
Yoĥdur imdâdda ĥiç 'aciz ü melâl-i Sünbül
5. Ķaĥtı yoĥ feyzi revân olmadadır cû-mânend
Buni işrâb ideyor dâne vü dâl-ı Sünbül

[22a]

-49-

Şarkı

müstef' ilün müstef' ilün

Sevdim de azdum ben seni
Başdan çıkardın sen beni

Devrânuñ ey şûĥ u şeni
Başdan çıkardın sen beni

Gönlüm saña peyvestedur
Ĥâlî perîşân ĥastedür
Zülfüñ gibi bir huftedür

Eyzan

Güş it niyâzum ey peri
Gezdürme lütf it serseri
Dilden çıkarma kemteri

Eyzan

Reftâruñ ey nâzik edâ
SÂMİL görünce vir şalâ
Ĥayrı taĥammül bir bana

-50-

 Kıtâ'ât*mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün*

1. Kıızışdur halka-i tevḥîdi yansun kalb-i âteş-nâk
Fetîl olmağa maqşad qoyma öyle mişbâhı¹⁰
2. Yanup sızlarsa sineñ yâreden rāhında āh itme
Şarar hep merhem-i lütfıyla Nüre'd-dîn Cerrāhî

-51-

 Kıt' a*mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün*

1. Bu bāzār-ı cihān dād u sitedle oldığın pür-zîb
Görüp aldanma gökden ḥîlesidür çarḥ-ı devrānuñ
2. Qoqutma 'ārif ol sūd u ziyān bu bütün enfāsın
Bilürsen evveliyātın Feridü'd-dîn-i 'Aṭṭāruñ

[22b]

-52-

 Takrîz-i Şeyḥ Hızır Efendi

1. نظم مطالعه كالبيت محكمة
يراعة حضر بحر الفضل ابتدعت
2. فاستوضع عرس السلطان دام به
مثاله كالريا قلما طلعت

-53-

 Kıt' a*fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün*

1. Neylî-zāde o büt-i ṭannāzuñ
Göricek ḥüsnini oldum mā' il
2. Açmadum vuşlata dā'ir bir söz
Qapadum ağzımı oldum sā' il

-54-

 Kıt' a*fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün*

1. Nā' il-i devlet-i dīdārı olup bir şanemüñ
Şöhreti elsinede Neylî Efendi-zāde

¹⁰ Bu mısradaki hece eksiktir.

2. Bâyezîd Câmî' ine gelse de görsem şık şık
Oldum âhır o kamer-çal' ata ben üftâde

-55-

Ebyât

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

Nice yıllar olurken mihribân bir mehme bir yerde
Fırâkı baña ay günü ğayıb itdirdi bak derde

-56-

Beyt-i Dîger

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

Deyr-i ' aşkuñda görüp hâlümü Çanlı-zâde
Ceres-i âhumı güş itmedi çan çan şandı

[23a]

-57-

Beyt-i Dîger

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

Âteş aldurduĝını âdeme ma' lüm itdi
O meh-i Rûm beni bir gicede mûm itdi

-58-

Beyt-i Dîger

mef' ülü fâ' ilâtü mefâ' ilü fâ' ilün

Hep dâĝ dâĝ kâlib-ı cevr-i zamânededen
Çekmiş kumaşa döndi tenüm temĝâ-hânededen

-59-

Beyt-i Dîger

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

Ėikmetü'l-' ayn okudum ĝamze-i üstâduña
Ders-i ' aşkuñda şifâ anlamam Eflatuñun

-60-

Beyt-i Dîger

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

Olurdum nice dem hürşid-veş bir mehle bir yerde
Ėam-ı gerdün ile gün görmez olduk biz o meh nerde

-61-

Beyt-i Dîger

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

Bir iki gözlice cısr oldu cihân ma' berine
' Acep ol mâh geçer mi diyü gözler dîdem

-62-

Beyt-i Dîger

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

Göz diken var mı diyü gül-ruhına meclisde
Sû-be-sû göz atup ey meh seni gözler dîdem

-63-

Beyt-i Dîger

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

Kör kan[â]dîl bu gice meclis-i meyde aradum
Şuşaya gitme murâdum seni gözler dîdem

-64-

Mışra'

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

Şarı şad-berg açıldı gül-i âl-i Aşmed

Temmet hâze'd-dîvân-ı belâgat-^ç unvân bi-^ç avnillâhi'l-melikü'l-mennân fî evâhır-i rebî^ç u'l-evvel sene seb^ç u hamsîn ü mi^ç eteyn ü elf min hicretün min lehü'l-^ç izz ü ve's-şeref.

Sonuç

Mustafa Sâmîl Efendi divan şiirinin son temsilcilerinin yetiştiği 19. yüzyıl sanatçılarındandır. Ahmet Cevdet Efendi'nin kardeşi olan Sâmîl Efendi Divan-ı Hümâyûn'da ve Tercüme Odasında memurluk yapmış ve 1840 yılında vefat etmiştir. Sâmîl Efendi'nin mürettep bir Divançe'si vardır. Sâmîl Divançe'sinin şu an için bilinen tek nüshası Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde Y. 4040 numarada kayıtlıdır. 22 varaktan oluşan Divançe'de farklı nazım şekilleriyle yazılmış 64 şiir bulunmaktadır. Bu şiirler; 3 kaside, 14 musammat, 18 kıt'a, 13 gazel, 1 müstezat, 1 mesnevi, 11 müfret, 2 mısra ve 1 şarkıdır.

Divançe'de "imale, vasl ve zihaf" gibi aruz kusurları yer yer görülse de genel olarak şairin aruz veznini kullanmada başarılı olduğu söylenebilir.

Şair; münacat ve na'tında sanat kaygısından uzak olarak samimi ve sade bir dille Allah'a yalvarmış ve Hz. Muhammed'i teşbih ve mecazlarla tavsif edip onun şefaatinin niyaz etmiştir. Şairin bahariye ve methiyelerinde tasvirî anlatım hâkimdir. Memduh methiye ve tasvirlerine baktığımızda şairin subjektif olduğu görülür. "Adalet, cömertlik, kahramanlık, lütuf, iyi yöneticilik..." gibi hâmiye arzu edilen ve görülmek istenen özellikler divan şiiri methiye geleneğine paralel olarak benzer şekilde ele alınmıştır.

Mustafa Sâmîl Bey'in asıl başarısı tarih manzumelerindedir. Divançe'de farklı nazım şekilleriyle yazılmış 19 tarih manzumesi bulunmaktadır. Şairin hayatı hakkında az da olsa bilgi veren ve devrin sosyal hayatına ışık tutabilecek belge niteliğindeki tarih manzumeleri; kudûm, cülûs, tebrik, ölüm, doğum ve kişisel hayat ile ilgilidir.

Divançe'de muhtevasıyla dikkat çeken "Nâşidiye" adlı bir murabba bulunmaktadır. Müstakil bir eser hüviyetinde olan ve muhtevasıyla divan şiirinde örneğine az rastladığımız Nâşidiye'de şair, birçok âşık ve şairi konu alır. Tasvirî anlatımın hâkim olduğu bu manzume, dil ve üslup itibariyle şehrengizleri andırmaktadır. Şehrengizlerdeki güzellerin tavsif ve tasvirinde gördüğümüz lakaplar ve isimler üzerinden kelime oyunları Nâşidiye'de de görülür.

Divançe'deki musammatlar ve gazellerin çoğu âşıkâne/rindâne tarzda kaleme alınmıştır. Bunların yanında methiye türünde yazılmış gazeller de bulunmaktadır. Âşıkâne/rindâne tarzında yazılan manzumelerde âşığın hâlet-i ruhiyesi ve sevgili tasvir edilmeye çalışılmıştır.

Sâmîl Bey, şiirlerinde sade ve akıcı bir dil kullanmış; kalp ifadelerine ve halk söyleyişlerine yer vermiştir. Şairin yaşadığı devrin edebî anlayışındaki değişim de dikkate alındığında şair, şiire bir yenilik getirememiş; mana, hayal ve mazmun derinliği olmayan basit ve yüzeysel şiirler kaleme almıştır. Mustafa Sâmîl Bey'in dil ve üslup özelliklerinden biri de "müstehtecen ve argo" kelimeleri şiirlerinde kullanmasıdır. Bu durum şairin edebî yönüne gölge düşürmektedir. Sonuç olarak Divançe'nin muhtevası, şiirlerdeki yüzeyselliği, şiirlerinde kullandığı dil ve üslup özellikleri dikkate alındığında Mustafa Sâmîl Bey, XIX. yüzyıl divan şiirinin zayıf bir temsilcisi olarak değerlendirilebilir.

Bu çalışmayla Enderunlu Recâizâde Mustafa Sâmîl Divançe'sinin transkripsiyonlu metnini almanın istifadesine sunmuş bulunmaktayız. Mustafa Sâmîl Divançe'sinin de XIX. yüzyıl klasik Türk edebiyatı tarihinde yerini alacağı ve bu konuda yapılacak daha kapsamlı çalışmalara katkı sağlayacağı kanaatindeyiz.

Kaynakça

- Abdulkadiroğlu, Abdulkerim & Sarı, Mehmet (2009). Külliyyât-ı Recâî-zâde Ahmed Cevdet (Nevâdirü'l-Âsâr, Zînetü'l-Mecâlis, Dîvânçe). *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* S. 39, S. 323-333.
- Çiftçi, Ömer (1996). *Fatîn Davud Hâtîmetü'l-Eş'âr (Fatîn Tezkiresi)*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Demirel, Şener (2008). Antepî Aynî Divanı'ndaki Tarih Manzumeleri Üzerine Bir İnceleme. *Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* S. 3/4, s. 372-398.
- Devellioğlu, Ferit (2004). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın.
- İsmail Paşa (1972). *Keşfü'z-Zünûn Zeyli. (Haz: Şerafeddin Yaltkaya, Rifat Bilge)*. İstanbul: MEB..
- Kahraman, Dilek (2008). *Şemseddin Sâmî'nin Kâmûsu'l-â'lâm Adlı Eserinin III. ve IV: Cildinde Geçen Eski Türk Edebiyatıyla İlgili Biyografiler*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Mehmed Süreyya (1996). *Sicill-i Osmanî 5, (Haz: Nuri Akbayar)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt.
- Odabaşı, Mîhrîcan (2009). *Tuhfe-i Nâilî Metin ve Muhteva 1. cilt s. 234-467*. Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Pala, İskender (2003b). *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: L&M.
- Sami, Şemseddin (2009). *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı.
- Yıldız, Enes (2018). 19. Yüzyıl Divan Şairi Mustafa Sâmîl ve Divançesi. *MİKAD*, S. 2/2, s. 106-120.
- Yıldız, Enes (2019). Mustafa Sâmîl Bey'in Tarih Manzumeleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12-66, 218-233.